

Postmodernist Tarih Yaklaşımı: Postmodernizmin Tarih Eğitimi İçin Doğurguları

Kaya YILMAZ*

Özet

Gelişmiş bir tarih konseptine sahip olabilmek tarihin epistemolojik temelleri ve tarihsel bilgi üretim süreci hakkında bilgi sahibi olunmasını gerektirir. Tarih yazımı alanında okur-yazarlık geliştirmek de historiografya alanındaki tarihsel akımları ve kuramsal çerçeveleri kavramakla mümkündür. Çünkü kuramsal çerçeveler tarih yazımının doğasını ve fonksiyonunu şekillendiren kavramsal araçlardır. Bu nedenle, uluslararası tarih eğitimcileri, tarih disiplininde var olan modeller belirlenmediği ve tarih eğitiminde kullanılmadığı sürece öğrencilerin tarihe ilişkin düşüncelerini incelemenin belirsizliklerle dolu olacağını ve anlaşılamayacağını vurgulamışlardır. Tarih yazımında kullanılan birbirinden farklı birçok kuramsal çerçeve vardır. Fakat gerek tarih eğitimi araştırmalarında gerekse tarih öğretiminde geçmiş anlamaya ve açıklamaya yönelik alternatif yaklaşımlar sunan bu kuramsal çerçeveler ihmal edilmiştir. Tarih eğitiminde görülen en önemli eksikliklerden birisini gidermeyi amaçlayan bu çalışmada, geleneksel tarih yazıcılığına köklü eleştiriler getirerek tarih disiplinin varoluş temellerini sorgulayan postmodern tarih yaklaşımı, yazımı ve eğitimi ele alınmaktadır. Çalışmada, tarihin doğası ve tanımı, postmodernizmin çıkış nedenleri, tarih disiplini ile karşılaşması, tarihin epistemolojik varsayımlarına getirdiği eleştiriler ve tarih eğitimi için doğurguları açıklanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Postmodernizm, Postmodern tarih yaklaşımı, Tarih yazıcılığı, Tarih disiplini, Tarihin doğası, Tarih eğitimi.*

The Postmodernist Approach to History: Implications of Postmodernism for History Education

Abstract

Acquiring a sophisticated conception of history first and foremost requires one to have knowledge in the epistemological foundations of history and the process of historical knowledge production. Developing literacy in historiography necessitates understanding historical frameworks or orientations in that as conceptual tools they shape the nature and function of historical writing. For this reason, international history educators bring to the fore the argument that without identifying and using the models in historiography, the effort to explore students' thoughts about history will remain obscure and murky. There are a wide variety of historical frameworks or movements in historiography. But, these theoretical frameworks that provide alternative approaches to understanding the past are neglected in the research on history education. They also are not used effectively for the teaching and learning of school history. Aiming to address this gap in the literature, this study examines the postmodernist approach to the study of the past as a recent and contested school of historical thought in historiography and history education. The nature of history, postmodernism, its confrontation with history, its criticisms against the epistemological assumptions of the discipline of history and its implications for history education are explained.

Key Words: *Postmodernism, Postmodernist view of history, Historiography, Nature of history, History education.*

*Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, İlköğretim/Sosyal Bilgiler Eğitim Anabilim Dalı, İSTANBUL.

Giriş

Tarih nedir? Küresel değişim ve dönüşümlerin yaşandığı günümüz postmodern dünyasında bu soruya farklı cevaplar verilebilir. Tarih yazımında 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle 1960'lı yıllardan itibaren meydana gelen köklü değişikliklere rağmen, tarih nedir sorusunun sadece tek bir cevabının olduğunu düşünenlerin sayısı az değildir. İlköğretimden yükseköğretime kadar birçok öğrenci -lisansüstü düzeyde öğrenim görenler dâhil- kitaplarda geçen klasik tarih tanımını yapma eğilimindedir. Tarih disiplini yeterince tanıma fırsatı yakalamamış bu öğrencilerin çoğu tarihi, *'geçmişteki insan topluluklarının yaşamış oldukları olayları yer ve zaman göstererek, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde, araştırmaya, belge ve kanıtlara dayalı olarak inceleyen ve açıklayan bilim dalıdır'* anlamına gelen ifadelerle tanımlamaktadır. Benzer tanımları bazı tarih öğretmenleri ve lisans programlarında yer almadığı için tarih metodolojisi konusunda yeterli eğitim alma şansından yoksun kalmış birçok sosyal bilgiler öğretmenin de yaptığını görmek mümkündür. Tarihin ne olduğuna ilişkin yapılan açıklamalarda daha uç örneklerle rastlamak da mümkündür. Bir örnek vermek gerekirse, tarih eğitiminde lisans derecesine sahip bir öğretmen, katılımcıların tarihe bakış açılarını incelediği doktora çalışmasında tarihin doğasına ilişkin ileri sürülen birbirine zıt ve farklı görüşleri yok sayarak tarihi bir 'bilim' olarak nitelendirebilmiştir. Biraz daha ileri gidersek, pozitivist felsefenin kılcal damarlarına kadar işlemiş olduğu bazı tarihçiler ve tarih eğitimcileri de modernizm ötesi bakış açılarını gözardı ederek tarihi bir bilim olarak karakterize etmekte sakınca görmezler. Fakat her tarihçi veya akademisyen, özellikle postmodern ve dilbilimsel tarih yaklaşımını benimsemiş akademisyenlerin tarihi bir bilim olarak kabul etmediği bilinmelidir. Tarihin doğası, çalışma yöntemleri ve icra ediliş şekliyle bir 'bilim' mi yoksa bir 'sanat' mı olduğuna ilişkin birbirinden farklı görüşler ileri sürülmüştür. Fakat bu gerçek birçok öğrenci ve eğitimci tarafından bilinmemektedir. 19. yüzyılda tarihin felsefeden ayrılarak kendi başına bağımsız bir disiplin olmasına öncülük etmiş olan modern tarihin kurucusu Leopold von Ranke'in modernist tarih konsepti günümüzde hala birçok kişinin zihininde canlılığını korumaktadır.

Gelişmiş bir tarih konseptine sahip olmanın ön şartlarından birisi tarihsel bilgi üretimi sürecinde rol oynayan faktörleri bilmektir. Geçmişin yeniden inşa edilmesinde rol oynayan unsurları anlamının en iyi yolu tarih yazıcılığı (historiografya) alanında okur-yazarlık geliştirilmesiyle mümkündür. Tarihsel düşünmeye yardım eden kavramsal araçlar olan tarihsel çerçeveler, tarih yazımını şekillendiren en önemli unsurlar arasında yer alır. Tarih yazımına yaklaşımın nasıl olması gerektiğine ilişkin birçok kuramsal çerçeve veya tarihsel akım vardır. Sadece tarihçilerin değil, tarih eğitimcileri ve tarih öğretmenlerinin de birbirinden farklı felsefi, epistemolojik ve metodolojik temellere dayalı bu tarihsel çerçeveleri bilmeleri gerekmektedir. Öğrencilerin hayata bakış açılarını genişletecek, geçmişe farklı pencerelerden bakabilmelerini sağlayacak, günümüzü daha iyi anlamalarına yardım edecek ve vizyon kazandıracak bir tarih eğitimi hedefleniyorsa tarih disiplinindeki yaklaşımların öğrenciler tarafından anlaşılması sağlanmalıdır. Öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerinin optimal düzeyde geliştirilebilmesi için tarih metodolojisi tarih eğitim ve öğretiminde işe koşulmalıdır. Bu nedenle gerek öğrencilerin gerek öğretmenlerin tarih disiplininde son yıllarda meydana gelen değişimlerin ve yeniliklerin, tarih yazımında görülen çeşitliliğin farkına varmaları sağlanmalı, böylece tarihe bakış açıları zenginleştirilmelidir. Bu çalışma, geleneksel tarihçiliğe ve tarih yazımına köklü eleştiriler getirerek tarih disiplinin felsefi ve epistemolojik temellerini sorgulayan, tarihe yeni bir soluk, farklı bir bakış açısı getiren postmodern tarih yaklaşımını ana hatlarıyla açıklamayı hedeflemektedir. Sadece bir makalede postmodernizmin tarihe bakış açısını tüm yönleriyle açıklamak mümkün değildir. Buradaki asıl amaç, tarihçilerin, özellikle sosyal bilgiler ve tarih eğitimcilerinin ülkemizde tarih eğitiminde görülen önemli bir eksikliğe, tarih felsefesi ve yazımına, dikkatini çekmektir.

Tarih Nedir? Tarihin Doğası ve Tanımı

'Bir bilgi alanı veya disiplin olarak tarih nedir?' sorusunun cevabını tarihin içeriğini değil, metodolojisini çalışma konusu olarak ele alıp inceleyen analitik tarih felsefesinde

bulabiliriz (Lemon, 2003). Tarihin tek bir tanımının olmadığına, çok farklı tanımlarının yapıldığına yukarıdaki paragrafta değinilmişti. Analitik tarih felsefesi incelendiğinde, tarihe ilişkin yapılan tanımları veya tarih algılarını etkileyen en önemli faktörün tarih bilgisinin doğasına ilişkin kişilerin taşıdıkları epistemolojik varsayımlar olduğu rahatlıkla görülür. Bu nedenle tarihin tanımını yapmak öncelikle tarihin doğasına ilişkin ileri sürülen varsayımların ne olduğunun bilinmesini gerektirir. Bu varsayımlar tarihçilerin benimsedikleri kuramsal çerçeveye göre değişiklik gösterse de tarihin doğasına ilişkin yapılan açıklamalarda iki yaklaşım tespit etmek mümkündür. Bunlar, birbirine taban tabana zıt iki farklı kutupta yer alan (1) idealist ve (2) pozitivist bakış açılarıdır. İdealist tarih felsefesine sahip tarihçilere göre tarih bir sanattır çünkü tarih geçmişte olup bitmiş olayları inceler, geçmişte yaşanmış olaylar ise fen bilimlerinde olduğu gibi ampirik yöntemlerle test edilemez ve tekrarlanamaz. Bunun doğal sonucu olarak geçmiş hakkında genelleme içeren, tüm zaman ve mekanlar için geçerli evrensel açıklamalar yapmak mümkün değildir. Pozitivist veya bilimsel tarih bakış açısını benimsemiş tarihçiler ise, geçmişte yaşanmış olayların sebep-sonuç ilişkisi içerisinde bilimsel yöntemlerle açıklanabileceğini, geçmişte yaşanmış benzer olaylara bakılarak insanlık tarihi hakkında genellemeler yapılabileceğini, kısaca tarihin bir bilim olduğunu ileri sürerler (Breisach, 1994).

Doğası hakkında birbiriyle çelişkili fikirlerin ileri sürülebildiği tarihin tanımı için de benzer tespitler geçerlidir. Tarihin farklı yelpazelerde yer alan birçok tanımı yapılmıştır. Tarih köken olarak Arapça bir kelimedir ve sözlükte vaktin bilinmesi anlamına gelir (Güneş, 2005). Birçok kaynakta tarih kısa ve öz olarak hem geçmiş hem de geçmişte yaşanmış olayları inceleyen ve açıklayan bir çalışma alanı olarak tanımlanır (Yılmaz ve Kaya, 2011). Tarih, geçmişte yaşamış toplumların başından geçen olayları yer ve zaman bildirerek, sebepsel bir çerçevede, belge ve kanıtları kullanarak inceleyen bir disiplin olarak da tanımlanmıştır (Demir ve Acar, 1997). Benzer bir tanımda tarih, "geçmişte yaşamış insan topluluklarının yaşadıkları süre içinde gerçekleştirdikleri eylemleri kanıtlara dayalı olarak ele alan bir bilim alanıdır" şeklinde

nitelendirilmiştir (Safran ve Şimşek, 2009:11). Bu tanımların modernist, basite indirgemeci bir yapıda olduğu kuşkusuzdur. Daha gelişmiş modernizm ötesi tanımlarda ise tarihin doğası, pratikte uygulanma şekli ve tarih bilgisi inşa sürecinde tarihçinin oynadığı rol ve subjektif unsurlar ön plana çıkarılır. Bu bakış açısında tarihin "yorumlamaya dayalı bir çalışma alanı" ve "geçmiş hakkında yapılan bir argüman" olduğu vurgulanır (Arnold; 2000: Akt. Arthur, Davies, Kerr ve Wrenn, 2001). Edward H. Carr, tarih felsefesi alanında bir mihenktaşı olan 'What Is History' (1961) isimli eserinde tarihi, tarihçi ile geçmişe ilişkin olgular arasındaki karşılıklı bir etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmek tükenmek bilmeyen bir diyalog olarak tanımlamıştır. Carr (1961:48), tarihçinin bakış açısını anlamadan tarihi ve tarihçiliği anlamamanın mümkün olmadığına dikkat çekmiştir. Postmodernistlere göre tarih, tıpkı bir şiir, nesir ve söylem gibi içinde yorumlar barındıran metinlerden ibarettir. Tarih, tarihçilerin metinsel ürünleridir, bir edebiyat biçimidir, kültürel bir pratiktir (Munslow, 1997:15). Postmodernist tarih söyleminin güçlü sesi Keith Jenkins (1991)'e göre tarih, inşa edici ve anlatıcı olarak tarihçinin geçmişe yönelik bakış açısının yansımından başka birşey değildir. Başka bir deyişle, "tarih, tarihçiler tarafından inşa edilen ve sürekli değişen bir söylemdir" (s.13).

Postmodernizm

Postmodern tarih yaklaşımını açıklamadan önce postmodernizmin ne olduğunu açıklamak gerekir. Herşeyden önce, literatürde postmodernizmin tanımı üzerinde bir uzlaşmaya varıldığına söylemek mümkün değildir (Daddow, 2004, s.419). Postmodernizmin farklı disiplinlerde farklı tanımlarına rastlamak mümkündür. Postmodernizmin sabitlenmiş, herkes tarafından kabul gören bir tanımının yapılamamış olmasının üç temel sebebi olduğu söylenebilir. Postmodernizm, özü ve kavramsal kökleri itibariyle böyle bir tanımın yapılmasına izin vermez çünkü postmodernizm tanımlama yapılarak sınırların çizilmesine, esasiciliğe ve temellendirmeye karşıdır (Leicester, 2000). Postmodernizm sabit bir temel üzerine kurulu olmayıp değişken bir yapıdadır. İkinci sebep, postmodernizmin belirli bir çerçeveye sahip sistematik bir teori veya akım

olmamasıdır. Postmodernizm, modernizmin temel varsayımlarını eleştiren fenomenoloji, hermeneutik, post-yapısalcılık, semiotik, eleştirel kuram ve neo-pragmatizm gibi birçok farklı akımın birleşkesinden veya sentezinden doğmuş 'entellektüel bir trendi', 'duruşu' veya 'bakış açısını' temsil eder (Leicester, 2000; Boland, 2005). Üçüncü sebep ise, Lyotard, Derrida, Foucault, Rorty ve Baudrillard gibi postmodern söylemin önde gelen temsilcilerden hiçbirisinin postmodernizmi kesin hatlarıyla tanımlamamış olmasıdır (Burbules, 1995). Tanımı yapılamamasına rağmen postmodernizmi genel bir tutum, entellektüel bir duruş, stil, modernizme eleştirel bir yaklaşım, modernizm sonrası ortaya çıkan bir durum, farklı bir bakış açısı ve çalışma şekli olarak tasvir etmek mümkündür (Usher ve Edwards, 1994).

Kapitalizmin doğurduğu küresel ekonomi, dijital toplum, nükleer savaş tehdidi, askeri çıkarmalar, dünya çapında savaşların çıkması, terörizm, iletişim teknolojisindeki gelişmeler, sınırların buharlaşması, 20. yüzyılın belirsizlikler, tehlikeler ve olasılıklarla dolu olması modernizm sonrası oluşan bu dünyanın yeniden betimlenmesini gerektirmiştir. Bu nedenle, Avrupa ve Kuzey Amerikada veya batı medeniyetinde 20. yüzyılın ortalarından itibaren sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik, askeri, teknolojik ve iletişim alanlarında meydana gelen radikal, küresel ölçekli değişim ve dönüşümler postmodernizmin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Lyotard, 1984). Postmodernizm, Aydınlanma çağı'nın mirası olan bilimsel rasyonalizme, akli herşeyin üstünde tutan pozitivizme, evrensel gerçeklik iddialarına, insanlığın özgürlüğe ve daha iyiye doğru ilerlediğine ilişkin inançlara ve varsayımlara karşı eleştirel bir duruş ve tutum sergiler (Giroux, 1988). Postmodernizmi modernizmin reddedilmesi olarak yorumlamak kesinlikle yanlıştır çünkü postmodernist söylem modernist değerlerin veya varsayımların işe yaramaz ve önemsiz olduğunu iddia etmez, ama bunlara karşı şüpheci ve sorgulayıcı bir tutum ortaya koyar (Harvey, 1990). Postmodernizm, Aydınlanma projesinin felsefi ve ideolojik temelleri ile birlikte modernizmin temel varsayım ve kavramlarının sorgulanması, eleştirilmesi, tartışmaya açılması ve yeniden betimlenmesidir. Postmodernistler herhangi

bir sınır tanımazlar, ampirik, mantıksal ve rasyonel açıklamaları fazla önemsemezler, kelimeleri sessizliğe, hayal etmeyi veya imgelemi deneyime, sözel metinleri ampirik bağlamlara tercih ederler (Fokkema, 1983). Postmodernizm genelleşici açıklamalara, asimilasyona, merkezileştirmeye, hiyerarşiye, kategorileştirmeye, kuralların konulmasına, herhangi bir ideolojinin bayraklaştırılmasına ve kültürler arasında yüksek ve alt kültür şeklinde ayırım yapılmasına karşıdır. Bu nedenle, doğası itibarıyla açıktır, eklektiktir, kapitalist bir karakterdedir ve tüketicilerin tercihlerine saygı duyar. Postmodernizm ironiyi, farklılığı, süreksizliği, kopmayı ve belirsizliği temsil eder (Rao, 2008).

Postmodernist Tarih Yaklaşımı

Postmodernizmin tarih ile yüzleşmesi nasıl olmuştur? Postmodernizm tarihe ne tür eleştiriler getirmiştir? Bu eleştiriler geleneksel tarihçiler tarafından kabul görmüş müdür? Postmodernizmin tarih disiplinine herhangi bir etkisi veya katkısı olmuş mudur? Bu kısımda bu sorulara cevap verilmeye çalışılacaktır.

Postmodernizmin tarih ile karşılaşmasını mecazi bir anlatımla şöyle betimlemek mümkündür. Postmodernizm elinde usta bir sanatkarın eseri olan keskin bir hançerle tarihin kapısını çalmıştır. Amacı tarihi geçmişe gömmektir. Bu nedenle tarihin kalbini hedeflemiştir. Kapıyı açan tarih, postmodernizmin haşin çehresini ve elinde tuttuğu hançerin keskinliğini görünce hayatının tehlikede olduğunu anlayarak ürpermiş ve korkmuştur. Tarihin bu korkusu yersiz değildir çünkü gelen kişi masum bir Tanrı misafiri değil canına kasteden bir Azrail gibidir. Fakat postmodernizmin hançeri ne kadar keskin olursa olsun tarihin kapıyı hızla suratına kapatması sonucu ona hiçbir şey yapamamıştır. Tarih, hayatını kurtarmıştır ama yaşadığı bu şoku ve sarsıntıyı bir süre üzerinden atamamıştır. Yaşadığı sersemliğin etkisiyle postmodernizme kapı arkasından yaptığının hiçte dostça olmadığını, neden böyle davrandığını bir türlü anlayamadığını söylenip durmuş, şoku üzerinden attıktan sonra da sanki hiçbir şey olmamış gibi yaşamına devam etmiştir. Neticede tarih hayatta kalmayı başarmıştır. Bu öyküden anlaşılacağı üzere postmodernizmin tarihle karşılaşması oldukça çetin olmuştur. Bu nedenle postmodernizm

tarihçilerin çoğu tarafından tarihin can düşmanı olarak algılanmıştır. Örneğin İngiliz tarihçi Richard J. Evans, postmodernist eleştirilere cevap vermek için yazdığı '*In Defence of History*' (2001) isimli kitabında, postmodernistleri tarihin kapısından içeri girerek kaleyi fethetmeye çalışan düşmanlar olarak adlandırmıştır.

Postmodernist yaklaşım, tarihe biryön ve anlam veren, evrensel genel-geçer açıklamalar yapan kuramsal çerçevelerin veya üst-anlatıların (*meta-narrative*) artık günümüzün şartlarını ve gelişmelerini açıklamada yetersiz kaldığını ileri sürer. Postmodern argümanda karmaşık ve iç içe geçmiş olaylardan oluşan geçmişin tek bir bakış açısıyla, basite indirgemeci veya toptancı bir yaklaşımla açıklanmasının doğru olmadığı vurgulanır, bunun yerine söylemlerdeki çeşitliliği, dil oyunlarını, bilginin doğasını ve gerçeğin ne olduğunu sorgulayan bir bakış açısı desteklenir. Postmodern yaklaşım, tarihsel kaynak ve kanıtların yapısını, tarihçinin rolünü ve tarih yazımında kullanılan geleneksel tarih metotlarını eleştirerek tarihin epistemolojik temellerini sorgular. Geleneksel tarih yazımında kullanılan kaynaklar, kaynakların yorumlanması ve geçmişin temsil edilme şekli postmodernizmin eleştiri oklarına hedef olmuştur. Postmodernizmin tarih disiplini üzerindeki etkisi tarihin metinsel ve estetik karakteri ile tarihçilerin kullandığı ampirik metotlar ve diğer anlama şekilleri arasındaki ilişki üzerine (sadece stilistik bir temsil olarak değil bir açıklama modu olarak) yoğunlaşmıştır. Postmodernistler, ampirizme dayalı bilimsel kuramsallaştırma yerine biçim (*form*) ile içerik (*content*) arasındaki ilişki üzerine odaklanır. Tarihin metinsel yoğunluğu ön plana çıkarılır. Tarih yazımında dil ve dilin kullanımı yani kelimeler ve bunların ifade edilmiş tarzının tarih bilgisi inşa etme sürecinde oynadığı önemli role dikkat çekilerek tarihin doğası itibariyle edebi bir ürün olduğu vurgulanır (Jenkins, 2000; Munslow, 1997; Stearns 1990; Toews, 1995).

Postmodernizm, geçmişin inşasında dilin kullanılma şeklini mercek altına alır. Postmodern söyleme göre, tarihin içeriği sadece tarihsel doküman ve kaynakların incelenmesi ile değil betimleme ve yorumlama da kullanılan dil ve dilin doğası tarafından şekillenir. Tarih, betimsel bir yapı

olarak temsil ile anlam ve önem kazanan edebi bir üründür. Modernistlerin geçmiş, geçmişin yorumlanması ve anlatımı arasında uyum olduğuna ilişkin inançları sorgulanır, geçmiş gerçeklerin keşfedilebileceğine ve açıklanabileceğine dair varsayımlar reddedilir. Geçmişin anlatı (narratif) formunda sunulması nedeniyle geçmiş ve geçmişin anlamının hiçbir zaman kesin olamayacağı ileri sürülür. Tarihsel kanıt ile yorumlama arasındaki ilişki sorgulanarak tarihsel kanıt olarak sunulan arşiv belgelerinin geçmişe değil diğer belgelere, metinlere ve tarihçilerin yorumlamalarına işaret ettiği özellikle vurgulanır. Realist varsayımları yansıtan kesinlik, doğruluk, gerçeklik, sosyal ve ahlaki açıdan bağımsız bakış açısının varlığı veya objektiflik sorgulanır. (Munslow, 1997). İnsanların tecrübe ettikleri olayları kapsayan uçsuz bucaksız geçmişin objektif olarak incelenmesinin mümkün olmadığı belirtilir. Postmodernistlere göre, tarih disiplinin kurucusu Ranke'in iddiasının aksine tarihçi hiçbir zaman geçmişini 'gerçekten olduğu gibi' (*as it actually was*) ortaya koyamaz ve yazamaz. Oysaki modernist tarihçiler, bir prensip olarak tarih yazımında objektif olmanın tam olarak mümkün olmadığını ama makul sınırlarda objektifliğe oldukça yaklaşılabilir olduğuna inanmaktadırlar (Novick, 1988). Pozitivist felsefeye dayalı modernist veya geleneksel tarih yazımında tarihçiler, kaynaklara ve kanıtlara dayalı olarak akıl yürüterek kaynakların ardında gizli olduğuna inandıkları tarihsel gerçeklere ulaşırlar (Ankersmit, 1994). Fakat postmodernist tarihçilere göre, çoğu yazılı formda olan arşiv belgeleri, tarihçilerin yazıları, resmi yazışmalardan oluşan kaynaklar ve bu kaynaklardan elde edilen kanıtlar geçmişe değil geçmişe ilişkin yapılmış diğer yorumlara işaret eder (Andress, 1997; Jenkins, 2000). Ankersmit (1994:172), metafor kullanarak geleneksel ve postmodern tarih yaklaşımı arasındaki farkı şöyle açıklar: "*Modernist tarihçiler için kanıt, altında ne olduğunu görmek için toplanan bir kiremit iken, postmodernistler için diğer kiremitlere ulaşmak için kullanılan bir sıçrama taşındır.*"

Yukarıdaki öyküde olduğu gibi tarihi bir insana benzetecek olursak postmodernizm, tarihin can damarını ve kalbini hedef almıştır çünkü tarih disiplinin temelini ve varoluşuna yönelik epistemolojik bir meydan okuyuş yapmıştır. Postmodernizm, tarih bilgisi üretiminde

ve geçmişin açıklanmasında modernist tarihçilerin kullandığı gerçeklik kuramına (*correspondence theory of truth*) köklü bir eleştiri getirmiştir. Önermeler gerçeklere tekabül ediyorsa doğrudur şeklinde özetlenebilecek bu kuram, postmodernistler tarafından reddedilir (Munslow, 1997) çünkü önermelerin doğruluğu kelimelerin dış dünyaya karşılık gelip gelmemesinden kaynaklanmaz (Roberts, 2005). Postmodernist Rorty (1989)'ye göre, dünya insanların zihninden bağımsız bir şekilde dışarda oradadır ama o dünyayı betimleyen ve anlam kazandıran kelimeler dışarda değil, insan zihnindedir. Dünyaya ilişkin gerçekler insan zihninden bağımsız olamaz çünkü dünyayı betimleyen ve açıklayan kelimeler dışarda değil insan zihnindedir. Sadece dünyanın betimlenmesi doğru veya yanlış olabilir. Bu nedenle, insanlar kelimelendirilmiş bir dünyada yaşamaktadırlar (Rorty, 1989: 4-6). Örneğin, İstanbul Boğazı gibi fiziksel bir varlık, Alman milleti gibi sosyal bir varlık veya Amerika Birleşik Devletleri gibi daha karmaşık bir yapı insanlar farkında olsalar da olmasalar da dışarda oradadır ama bu fiziksel ve sosyal dünyadaki varlıkları isimlendiren, onlara anlam ve önem atfeden insanlardır. Asıl önemli olan şey insan zihninden bağımsız bir dünyanın var olup olmadığı değil, bu dünyaya ilişkin betimlemelerin ve gerçeklerin dil kullanmaksızın mümkün olamayacağıdır. Başka bir deyişle, dışardaki dünyaya verilen anlam ve önem insanların zihninde, sosyal ve kültürel bir bağlamda dil vasıtasıyla şekillenir.

Bu söylemin tarih disiplinine uygulanması tarihin epistemolojik açıdan oldukça kırılğan olduğunu yalın bir şekilde ortaya koyar. Postmodern tarih yaklaşımının en önde gelen temsilcilerinden Jenkins (2000)'in vurguladığı gibi, tarihçiler fen bilimcileri gibi çalışma yaptıkları konuları doğrudan gözleme imkânına sahip değillerdir çünkü geçmiş yaşanmış ve bitmiştir. Yani, geçmiş ile tarih arasında ontolojik bir açıklık vardır. Bunun yanı sıra, geçmişte yaşanmış olaylar neredeyse sınırsızdır ama bu olayların kaydedilmiş olanları oldukça sınırlıdır. Modernist tarihçileri rahatsız eden bu gerçek, tarihsel açıklamaların geçmişe karşılık gelip gelmediğinin kesin ve tam olarak kontrol edilemeyeceğini gösterir. Geçmişin bir açıklama veya metin değil, gerçek olay ve durumlardan oluşuyor olması modernist tarihçileri postmodern eleştiriler karşısında

daha zor bir durumda bırakır. Çünkü geçmişin geçip gitmiş olması, hiçbir tarihçinin geçmişe yönelik açıklamasının doğru olup olmadığının geçmişe bakılarak test edilmesine imkân vermez. Dolayısıyla bir tarihçi sadece diğer tarihsel metinlere ve açıklamalara başvurmak zorundadır (Jenkins, 2000).

Iggers (2009), '*Meaning and Representation in History*' isimli kitap incelemesinde modern ve postmodern tarih algısı arasındaki en önemli farkın geçmiş ile günümüz arasındaki ilişkiden kaynaklandığını belirtmiştir. Modernist paradigma, metodolojik araştırmaya dayalı olarak geçmişin yeniden inşa edilebileceğini ileri sürerken, postmodernistler tarihi temelde yapılandırmacı terimlerle irdeleyerek dilin gerçeği veya gerçek geçmişi yansıtmadığını ama gerçeği ve geçmişi oluşturduğunu ileri sürerler (s.123). Jenkins (2000), Zagorin gibi birçok geleneksel tarihçinin miyopik bir bakış açısıyla postmodernizmin anlamını ve önemini dar bir çerçevede yorumladığını, postmodernizmin tarih için doğurgularını yanlış okuduklarına dikkat çekmiştir. Zagorin ve Evans gibi tarihçilerin iddialarının aksine Lyotard, Derrida, Rorty, Foucault, Baudrillard, Ankersmit ve White gibi postmodernizmin temsilcileri anti-realist değillerdir. Postmodernistler, sosyal ve fiziksel dünyanın gerçek olduğunu inkâr etmezler. Modernist bakış açısına sahip tarihçilerin postmodernistlerin argümanları hakkında yanıldıkları nokta, dışardaki dünyanın insan zihninden bağımsız olamayacağıdır. Dünyanın dışarda orada olması (*the world is out there*) ve bu dünyanın insan zihninde temsil edilmesi veya betimlenmesi aynı şeyler değildir (*word-world distinction*).

Postmodernizmin tarihin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik temellerine getirdiği eleştirilere ve meydan okumalara karşı tarihçilerin tepkisi nasıl olmuştur? Postmodernizmin tarihe yönelik eleştirileri tarihçilerin düşünceleri ve pratikleri üzerinde etkili olmuş mudur? Bu soruya verilecek cevap oldukça az şekilde olacaktır. Tarihçilerin çoğu postmodern argümanları benimsememiş, geleneksel metotları kullanarak tarih yazmaya devam etmiştir (Ankersmit, 2001; Zagorin, 1999). Tarihçilerin postmodernizme ilişkin düşünceleri ve tepkilerinde farklılıklar olmakla birlikte birçoğu postmodern söylemlere

karşı çıkmış veya görmezden gelmiştir. Postmodernizm, tarihçiler tarafından tarih disiplininin entelektüel temellerini ve varoluşunu sorgulayan ve tehdit eden bir çeşit nihilizm olarak yorumlanmıştır. Yukarıdaki öyküde ima edildiği üzere modernist tarihçiler, postmodernizmi tarih disiplinin amansız düşmanı, tabiri yerinde ise celladı olarak algılamışlardır. Bu algı yanlış değildir çünkü postmodern söylemler kabul edildiğinde, tarih sosyal bilimler kategorisinde yer alan bir disiplin değil, edebiyatla eşdeğer düzeyde bir sanat formu statüsüne inmektedir. Bu tarihin sonu demektir. Bu nedenle, kendilerini sosyal bilimci olarak görmeye ve tanıtmaya alışmış modernist tarihçilerin, tarihi edebi bir metin ve ürün olarak nitelendiren postmodernistlerin söylemlerine şiddetle karşı çıkmalarını anlamak zor değildir. Fakat yine de tarihçilerin hepsi postmodernist söylemleri reddetmemiş, çok az sayıda da olsa bazıları olumlu bir yaklaşımla postmodern fikirleri kucaklamış, bu tutum ve bakış açılarını pratiğe dökerek tarih yazımına yansıtmaya çalışmış ve postmodern bir perspektifle geçmişi incelemişlerdir. K. Jenkins, F. R. Ankersmit, H. Kellner, R. F. Berkhofer, D. LaCapra, D. Harlan, D. D. Roberts, A. Munslow ve P. Joyce postmodern tarih yaklaşımının önde gelen temsilcilerindedir. Postmodernizmin tarihçiler üzerindeki etkisi bununla sınırlı değildir. Postmodernizm, tarihçilerin mesleklerine ilişkin varsayımlarını, tarih yazarken kullandıkları prosedürleri, çalışma şekillerini, tarih yazımlarını, kullandıkları dili ve değerlerini yeniden gözden geçirmelerini ve daha öz-eleştirel olmalarını sağlamıştır. Postmodernizmle birlikte, geleneksel tarihçiler tarafından ilgi gösterilmemiş konular, dışlanmış ve ötekileştirilmiş gruplar, sessizler ve güçsüzler tarihin öznesi olarak incelenmeye başlanmış, böylece tarihin çalışma alanı genişlemiştir (Brown, 2005; Evans, 2001; Zagorin, 1999).

Postmodernizmin Tarih Eğitimi İçin Doğurguları

Okullarda yapılan eğitim ve öğretimin modern ama toplumun postmodern şartlar tarafından şekillendirildiği, bu nedenle okulun günümüz toplumuyla uyumlu hale gelebilmesi için postmodern moda geçmesi gerektiği farklı yazarlar, özellikle sosyologlar ve bazı eğitimciler tarafından vurgulanmıştır

(Aronowitz ve Giroux, 1991; Jencks, 1987). Bunun için okullarda öğretilen her bir dersin öğretim programı, programın uygulanması ve bu süreçte öğretmenin oynayacağı rol postmodernist bir bakış açısıyla yeniden ele alınmalıdır (Boboc, 2012; Doll, 1993; Slattery, 1995; Wilton, 1999). Makalenin bu kısmında postmodern literatüre ve tarihçiler arasında yapılan tartışmalara dayalı olarak postmodernizmin tarih eğitimi için doğurguları ele alınacaktır.

Postmodern fikir ve argümanların tarih eğitim ve öğretimine yansımaları nasıl olabilir? Postmodernizm nasıl bir tarih eğitimi öngörür? Bu soruyu cevaplamak için postmodernizmin tarih disiplinine yaptığı eleştirilerden yola çıkmak gerekir. Postmodernist eleştirilerin büyük çoğunluğu tarihin doğası, tarihsel bilgi üretimi ve tarihçilerin bu süreçte oynadıkları rol üzerine odaklanmıştır. Lyotard (1984)'in *'The Postmodern Condition: A Report On Knowledge'* isimli eserinde belirttiği üzere, postmodernizm bilginin üretilmesiyle ilgilidir. Bu nedenle, tarih öğretiminde öncelikle tarihin ve tarihsel bilginin doğası, dilin geçmişin inşa edilmesinde ve tarihsel bilgi üretiminde oynadığı rolün öğrenciler tarafından anlaşılması sağlanmalıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için tarih öğretim programlarında değişiklik yapılarak tarih yazımı ve metodolojisine yeterli ders saati ayrılmalıdır. Tarih derslerinde, dersin içeriğinin öğretimine geçmeden önce tarih felsefesi ve metodolojisi hakkında öğrenciler bilgilendirilmelidir. Postmodernist tarihçi Jenkins (1992)'in vurguladığı gibi, okullardaki tarih eğitimi profesyonel tarihçilerin çalışmalarında görülen çeşitliliği ve değişkenliği yansıtmalı, öğretmenler öğrencilere tarih yazımında meydana gelen yeni yaklaşımları tanıttırmalı ve tarihin ne olduğunu yeniden düşünmelerine, tarihsel olaylara ilişkin kendilerine özgü tarihsel yorumlar yapmalarına fırsat vermelidir. Postmodernizm görüşlerdeki çeşitliliğe vurgu yaptığı için, öğretmen tarihsel olayların tek bir yorumunu vererek dersi geçiştirmemeli, olayların yorumlanmasında görülen çeşitliliği ve farklılığı sınıfa taşımalıdır. Resmi söylem dahil hiçbir tarihsel yorumun tarafsız olmadığı, belirli bir bakış açısını yansıttığı vurgulanmalıdır. Objektif veya tarafsız bir görüş olamayacağı gerçeğinden yola

çıkarak her bir düşüncenin bir ideolojiye ait olduğu vurgulanmalıdır. Tarihsel bilginin hiçbir zaman kesin, objektif, tarafsız, tam ve mükemmel olmadığını öğrencilerin görmesi sağlanmalıdır. Postmodernist söyleme göre tarihsel bilgi, doğası itibarıyla tarihçiler tarafından inşa edilen bir söylem olduğundan, tarih öğretiminde tarih kesinliği kanıtlanmış olaylar ve açıklamalar olarak değil, farklı yorumlamalara açık bir söylem olarak sınıfa taşınmalıdır. Yapı-bozumculuk veya sökümcülük (*deconstructionism*) tarihsel metinlerin incelenmesinde kullanılmalıdır.

Öğrencilerin tarih algısında bir değişim yapacak şekilde tarih öğretimi yapılmalıdır. Tarih derslerinde öğretim sürecinin planlanmasından uygulanması ve değerlendirilmesine kadar tüm aşamalarında gerek düşünce gerek uygulama düzeyinde esneklik, açıklık, çoklu bakış açısı, diyalog, özerklik, özgünlük, özgürlük, çeşitlilik, farklılık, spesifiklik ve şüphecilik kavramları hayat bulmalıdır. Öğretmen ve öğrenciler arasında diyaloga dayalı açık bir iletişim kurulmalı ve sürdürülmeli, marjinal bakış açılarının sınıfta ifade edilmesine fırsat verilmeli, öğrencilere geçmişin inşasında dilin nasıl kullanıldığı, tarihsel anlatının ne olduğu, nasıl oluşturulduğu ve hangi amaçla yazıldığı öğretilmelidir. Postmodernizm tarih yazımında dil ve dilin kullanımına büyük önem verdiği için tarihsel bilgi inşa süresince subjektif unsurların oynadığı rol ön plana çıkarılmalıdır. Bunun için liberal, muhafazakâr, sosyalist, milliyetçi ve İslamcı gibi sol ve sağ kamplarda yer alan, farklı siyasi görüşlere ve hayat felsefesine sahip tarihçilerin aynı tarihsel olaylara ilişkin yaptıkları açıklamalar ve metinler öğrenciler tarafından incelenmelidir. Bunun da ötesinde Türkiye’de yaşayan ama tarih kitaplarında kendilerinden pek bahsedilmeyen, bir şekilde ötekileştirilmiş ve dışlanmış kişi ve gruplara yer verilmelidir.

Postmodernizm herhangi bir kişi, grup veya fikrin merkeze alınmasına karşı olduğundan geçmişin öğretiminde ne Avrupa merkezli, ne resmi söylem merkezli, ne de başka merkezli bir tarih yorumu yapılmamalıdır. Komünist ve diktatörlük ile yönetilen ülkeler hariç, dünyanın demokratik yönetim biçimini benimsemiş hiçbir ülkesinde tarihsel bir kişinin merkeze alındığı bir tarih anlatısı

ve dersi görmek mümkün değildir. Bu nedenle, postmodernizm ilköğretimden yükseköğretime kadar zorunlu bir ders olan ‘Atatürkçülük ve İnkılap Tarihi’ derslerinin öğretim programlarında yer almasını hoş görmez (Bunun yerine Cumhuriyet Tarihi dersi konulabilir). Benzer şekilde, tarih öğretiminde öğretmen veya öğrenci merkezli değil, öğretmen ve öğrenci arasında açık diyalog ve birlikte öğrenmeye dayalı bir öğretim modeli uygulanmalıdır. Öğretmen ve öğrencilerin öğretme ve öğrenme sürecindeki rollerinde köklü değişiklikler yapılmalı, güç veya otorite öğretmenin tekelden çıkarılarak öğretmen ve öğrenci arasında dengeli bir şekilde paylaştırılmalıdır. Öğrencilerin derslerin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesine katılımı sağlanmalıdır. Tüm bunların gerçekleştirilebilmesi için öğretmenlerin öğretim felsefelerinde ve öğretime yaklaşımlarında değişiklik yapmaya istekli olmaları gereklidir. Bu nedenle öğretmenlerin sadece pratiklerinde değil düşünce yapılarında da değişim yapmalarına imkan verecek pedagojik etkinlikler düzenlenmelidir. Bu amaç doğrultusunda hizmet-öncesi ve hizmet-içi öğretmenler, farklı fikir ve uygulamalarla tanıştırılmalı, periyodik olarak kendilerinin ve diğer öğretmenlerin uygulamaları üzerinde yansıtmacı düşünme yapmaları sağlanmalıdır.

Postmodernizm, pozitivist felsefenin eğitim alanındaki yansıması olan davranışçı yaklaşımı ve bu yaklaşıma dayalı yöntemlerin sınıflarda uygulanmasını desteklemez. Öğrencilerin çoğunun tarih dersini yer, isim ve tarihlerin ezberlenmesini gerektiren bir ders olarak algıladıkları herkesin bildiği bir realitedir. Öğrencilerin bu algısında öğretim programı ve bu programın uygulayıcısı öğretmenlerin anlatıma dayalı davranışçı öğretim yaklaşımlarının büyük etkisi vardır. Bu nedenle, öğretmen-merkezli, ders kitabına bağlı ve doğrusal bilgi aktarımını hedefleyen öğretim yaklaşımı terk edilmelidir. Geleneksel öğretim yaklaşımları yerine öğrencilerin düşüncelerini geliştirmelerine imkân veren buluş yoluyla öğrenme, probleme dayalı öğrenme ve sokratik diyalog gibi yaklaşımlar sınıflarda uygulanmalıdır. Postmodernizm her türlü dikteye, tepeden inmeciliğe ve jakobenizme karşı olduğundan, tarih derslerinde didaktik yaklaşımlardan uzak durulmalı, herkesin

kendi düşüncesini oluşturmasına ve ifade etmesine imkân veren tartışma ortamları oluşturulmalıdır.

Postmodernizm, popüler kültürü tanıdığı ve değer verdiği için (Giroux, 1988) geçmişin öğretilmesinde sadece geleneksel tarih yazımına ve arşiv araştırmasına dayalı olarak hazırlanan kitaplardan değil, sözlü tarih ve yerel tarih çalışmalarından da yararlanılmalıdır. Modern tarih yaklaşımında çok önemli bir yere sahip doküman incelemesi veya arşiv belgelerinin üstünlüğü varsayımı terkedilerek tarih öğretiminde sözlü tarih geleneğine yer verilmelidir. Anadolu topraklarında yüzyıllarca yaşamış ama ötekileştirildiği için tarih ders kitaplarına girememiş kişi ve gruplar sözlü tarih çalışmaları ile incelenmelidir. Tarih derslerinde yerel toplumca önemli ve çalışmaya değer konular sözlü tarih çalışmalarıyla ele alınmalıdır. Sözlü tarih ayrıca postmodernizmin vurguladığı yerel tarihin incelenmesine en uygun yaklaşımlardan birisidir. Postmodernizm yerelliğe ve yerel kültüre vurgu yaptığından dolayı, tarih öğretiminde öğrencilerin yerel tarih çalışmaları yapmaları ve böylece içinde yaşadıkları toplumu daha iyi tanımaları sağlanmalıdır.

Postmodernizm genellemelere değil spesifikliğe vurgu yaptığı için tarih öğretiminde devletlerin yükselişleri ve çöküşlerini ele alan yapısal analizlerden çok belirli bir zaman ve mekânda yaşamış insanların yaşantılarının sosyal ve kültürel analizi yapılmalıdır. Yüksek ve alt kültür arasındaki ayrışım reddedildiğinden (Giroux, 1988; Usher ve Edwards, 1994), geçmişin incelenmesi sadece padişahlar, devlet adamları ve ordu komutanları gibi siyasilerin ve elitlerin eylemleriyle sınırlı kalmamalıdır. Burke (1992)'nin vurguladığı gibi geçmişte yaşamış sıradan halkın inançları, ritüelleri, kültürleri ve yaşantıları da çalışılmalıdır. Savaşlar, barışlar, antlaşmalar gibi çok genel konular yerine belirgin tarihsel olayları öğrencilerin derinlemesine incelemelerine fırsatlar verilmeli, geçmişte yaşamış kişilerin yaşantılarına odaklanan mikro tarih geçmişin öğretilmesinde kullanılmalıdır. Tarih öğretiminde içerik seçilirken siyasi olaylara ağırlık veren kronolojik tarih öğretimi yerine tematik bir öğretim yaklaşımı ile insanların hayatını en derinden etkileyen, geçmişten

günümüze önemini hiç kaybetmemiş konular derste çoklu bakış açısıyla incelenmelidir. Öğrenciler aynı konu üzerinde çok farklı fikirler ileri süren yazarları ve kaynakları tanıma fırsatı yakalamalıdır.

Tarih öğretimini tek-düze hale getiren, tarihsel olayların yorumlanmasındaki çeşitliliği ve farklı yorumları içermeyen ders kitapları kaldırılmalıdır. Dil oyunları (*language games*) ve dilin kullanımı (*language-in-use*) tarih metinlerinin çok iyi anlaşılmasını ve analiz edilmesini gerektirdiğinden, öğrencilerin tarihçilerin kullandıkları kavramları yakından incelemelerine fırsatlar verilmelidir. Ülkemizde tabu haline gelmiş veya istismar edilmeye her zaman açık olan laiklik ve Atatürkçülük gibi kavramların farklı ideoloji ve siyasi görüşe sahip insanlar tarafından nasıl kullanıldığı öğrenciler tarafından incelenmelidir. Postmodernizm tarihsel olayların kendisinden çok bu olayların yazılış biçimini incelediğinden tarihsel metinlerdeki çarpıtmalar, boşluklar ve yanıltmalar su yüzüne çıkarılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak daha çok tek taraflı yazılan ve öğretilen Cumhuriyet tarihindeki birçok konu yeniden farklı perspektiflerle incelenmelidir. Resmi söylemin dışında tarihsel olaylara farklı ve eleştirel yorum getiren tarihçilerin eserleri sınıflara taşınmalıdır. Bunların yanısıra, öğrencilerin Adnan Menderes gibi devlet adamlarının ve halk içinden çıkmış diğer insanların baskılara karşı verdikleri mücadeleleri incelemeleri teşvik edilmelidir. Siyasi gücü elinde bulunduran dominant gruplar tarafından marjinalleştirilmiş veya ötekileştirilmiş kişileri inceleyen biyografik çalışmalar sadece ülkemizdeki tarihsel kişiliklerle sınırlı kalmamalıdır. Öğrenciler farklı ülkelerde diktatörlüğe ve ötekileştirmeye karşı çıktıkları için ezilmeye ve sindirilmeye çalışılmış insanların hayatlarını da incelemelidir. Böyle bir çalışma postmodern söylemlerle uyumlu mikro tarih yaklaşımını yansıttığı ve ötekileştirilmiş insanların yaşamını konu edindiği için postmodern bir tarih öğretimine katkı sağlayacaktır.

Hangi tarih veya kimin tarihi ve bu tarihin nasıl öğretileceği sorusu toplumun farklı kültürel gruplarının görüşleri alınarak cevaplandırılmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından merkezîyetçi bir yaklaşımla öğretim programının amaçlarının tepeden

belirlenmesine bir son verilmelidir. Postmodernizm, marjinalleştirmeye, yüksek ve alt kültür arasındaki ayrıma karşı olduğundan tarih öğretim programlarının geliştirilmesi çalışmalarına öğretmenlerin katılımı sağlanmalı, onlara sadece programın uygulayıcısı gözüyle bakılıp marjinal bir pozisyonda bırakılmamalıdır. Öğretim programının geliştirilmesi ülke genelinde sadece 2-3 öğretmenin katılımıyla sınırlı kalmamalıdır çünkü birkaç öğretmen ülkenin farklı bölge ve şehirlerdeki yerel kültürün ve öğrencilerin kendilerine özgü ihtiyaçlarını ve problemlerini bilemezler. Okullar arasında buldukları bölge, şehir, semt ve hatta mahalleye bağlı olarak önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıklar sınıfa, okulu çevreleyen yerel toplum ve öğrenciler vasıtasıyla taşınmaktadır. Birkaç öğretmenin iştirakiyle merkezden hazırlanan bir öğretim programının bu farklılıklara cevap verebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, okulların sahip olduğu öğrenci profillerini en iyi bilen konumunda olan öğretmenlerin öğretim programının hazırlanmasına aktif katılımlarını sağlamak için program geliştirme faaliyetleri merkezden değil yerel birimler tarafından yürütülmelidir. Öğretim programının geliştirilmesinde öğrencilerin ve öğrenci velilerinin de görüşleri alınmalıdır.

Postmodern söylemle uyumlu bir tarih öğretim programı geliştirme, dönüşümsel –transformasyonel- yaklaşımın (Doll, 1993) benimsemesini gerektirir. Bu yaklaşıma dayalı hazırlanan öğretim programında ezber dayalı öğrenme değil, öğrencilerin geçmişe bakış açılarında ve tarihsel olayları ele alış

biçimlerinde değişim yapmayı ve anlayışlarını geliştirmeyi, kısaca öğrencilerin tarih öğrenmelerinde kişisel değişim ve dönüşümü hedefleyen bir tarih öğretimi önem kazanır. Dönüşümsellik sadece öğretim programının değil öğrenme ortamının da en belirleyici özelliklerinden biri olmalıdır. Diyalog, söylem ve yorumlama, postmodernizmin en çok vurgu yaptığı kavramlardan olduğundan diyalog temelli ve yorumlayıcı (hermeneutik) tarih öğretimini teşvik edecek bir öğrenme ortamı oluşturulmalıdır. Toplumun farklı sosyo-kültürel segmentlerinden gelen öğrencilerin hepsinin katılımına açık ve interaktif öğrenme ortamlarında geleneksel tarih öğretiminde öne çıkan üst-anlatılar veya evrensel, genelgeçer olduğu ileri sürülen anlatılar (*meta-narratives*) ele alınmalıdır. Genelleme içeren bu anlatılar tarih derslerinde tartışılmalı, lokal bakış açısıyla yeniden gözden geçirilmeli ve öğrencilerin çoklu anlatı inşa etmelerine fırsatlar verilmelidir. Farklı arka planlara sahip öğrencilerin her biri, üst anlatıları eleştirel bakış açısıyla inceleyip kendi yorumuna dayalı olarak yeniden oluşturabilmelidir. Postmodern söylem belirsizlik üzerine yoğunlaştığı için yorumlayıcı yaklaşımla geçmişin incelenmesini teşvik etmektedir. Bu nedenle, metinlerin karmaşıklığı üzerine yoğunlaşan hermeneutik yaklaşım, birbiri içerisine geçmiş olay ve gelişmelerden oluşan grift geçmişin anlaşılmasında işe koşulmalıdır. Tarih öğretmeni, tarihsel metinlerin anlamı ve bu metinlerdeki belirsizlikler üzerine öğrencilerin dikkatini çekmeli, karşılaştırmalı ve karşıt-metin okuması yapmalarını teşvik etmelidir.

KAYNAKÇA

- Ankersmit, F. R. (1994). *History and tropology: The rise and fall of metaphor*. Berkeley: University of California Press.
- Ankersmit, F. R. (2001). *Historical Representation: Cultural Memory in the Present*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Andress, D. (1997). Beyond irony and relativism: What is postmodern history for? *Rethinking History: The Journal of Theory and Practice*, 1(3), 311-326.
- Aronowitz, S. & Gioux, H. A. (1991). *Postmodern education: Politics, culture, and social criticism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Arthur, J., Davies, I., Kerr, D. ve Wrenn, A. (2001). *Citizenship through secondary history*. London: Routledge.
- Bloland, H. G. (2005). Whatever happened to postmodernism in higher education? No requiem in the new millennium. *The Journal of Higher Education*, 76, 121-150.
- Boboc, M. (2012). The postmodern curriculum in a modern classroom. *International Journal of Education*, 4(1), 142-152.
- Breisach, E. (1994). *Historiography: Ancient, medieval, & modern* (2nd ed.). Chicago: The University of Chicago Press.
- Brown, C. G. (2005). *Postmodernism for historians*. London: Pearson Education.
- Burbules, N. C. (1995). *Postmodern doubt and philosophy of education*. Philosophy of Education. http://www.ed.uiuc.edu/EPs/PES-Yearbook/95_docs/burbules.html.
- Burke, P. (1992), (Ed.). *New perspectives on historical writing*. University Park; The Pennsylvania State University Press.
- Carr, E. H. (1961). *What is history?* New York: Random House.
- Demir Ö. & Acar, M. (1997). *Sosyal bilimler sözlüğü* (3. baskı). Ankara: Vadi Yayınları.
- Daddow, O. J. (2004). The Ideology of Apathy: Historians and Postmodernism. *Rethinking History: The Journal of Theory and Practice*, 8(3), 417-437.
- Doll, W. E. (1993). *A post-modern perspective on curriculum*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Evans, R. (2001). *In defence of history*. Cambridge: Granta Books.
- Fokkema, D. W. (1983). *Literary history, modernism, and postmodernism* (The Harvard University Erasmus Lectures, Spring 1983). Philadelphia: Utrecht Publications.
- Gioux, H. A. (1988). Border pedagogy in the age of postmodernism. *Journal of Education*, 170(3), 162-181.
- Güneş, A. (2005). Tarih, tarihçi ve meşruiyet. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 17, 1-48.
- Harvey, D. (1990). *The condition of postmodernity: An enquiry into the origins of cultural change*. Cambridge: Blackwell.
- Iggers, G. G. (2009). A search for a post-modern theory of history. *History and Theory*, 48, 122-128.
- Jenkins, K. (1991). *Re-thinking history*. London: Routledge.
- Jenkins, K. (2000). A postmodern reply to Zagorin. *History and Theory*, 39, 181-200.
- Leicester, M. (2000). Post-postmodernism and continuing education. *International Journal of Lifelong Education*, 19, 73-81.

- Lemon, M. C. (2003). *Philosophy of history*. London: Routledge.
- Lyotard, J. F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Munslow, A. (1997). *Deconstructing history*. New York: Routledge.
- Novick, P. (1988). *That noble dream: The "objectivity question" and the American Historical Profession*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rao, M. M. (2008). Rushdie: Postmodernism and history. *The Icfai University Journal of English Studies*, 3, 7-13.
- Roberts, D. D. (2005). Postmodernism and history: Missing the missed connection. *History and Theory*, 44, 240-252.
- Rorty, R. (1989). *Contingency, irony and solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Safran, M. & Şimşek, A. (2009). Tarih yazımında bir sorun: Tarih ve zaman ilişkisi. *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 9-26.
- Slattery, P. (1995), *Curriculum development in the postmodern era*. New York: Garland Publishing, Inc.
- Stearns, P. N. (1990). Social history update: Encountering Postmodernism. *Journal of Social History*, 24(2), 449-452.
- Toews, J. E. (1995). A new philosophy of history? Reflections on postmodern historicizing. In F. Ankersmit & H. Kellner (Eds.), *A new philosophy of history* (pp.235-248). Chicago: University of Chicago Press
- Usher, R. & Edwards, R. (1994). *Postmodernism and education*. London: Routledge.
- Yılmaz, K. & Kaya, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih algısı ve tarih öğretimine pedagojik yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(6), 73-95.
- Zagorin, P. (1999). History, the referent, and narrative: Reflections on postmodernism now. *History and Theory*, 38(1), 1-24
- Wilton, S. (1999). Class Struggles: Teaching history in the postmodern age. *The History Teacher*, 33(1), 25-32.

Summary

Developing a sophisticated conception of history first and foremost requires one to know how the process of historical knowledge production works. One needs to develop literacy in historiography if he or she is to understand the factors that play an important role in the re-construction of the past. Historical frameworks or orientations are the conceptual tools which shape the nature and function of historical writing. For this reason, not only historians but also history educators and teachers should familiarize themselves with these historical orientations. International history educators bring to the fore the argument that without identifying and using the models in historiography, the

effort to explore students' thoughts about history will remain obscure and murky. There are a wide variety of historical frameworks or movements that provide alternative approaches to understanding the past. But, there are a few studies in history education that draw on these historical frameworks when studying the past. There are also a handful studies that deal with or discuss the implications of historical orientations for history education. Historiography also is not effectively used for the teaching and learning of school history. Aiming to address this gap in the literature, this study examines the postmodernist approach to the study of the past as a recent and contested school

of historical thought in historiography. The nature of history, postmodernism, its confrontation with history, its criticisms against the epistemological assumptions of the discipline of history and its implications for history education are explained. To that end, it first elucidates the meaning of history from a variety of perspectives ranging from modern to postmodern. To answer the question of what is history as a discipline or domain of knowledge, the article provides several understandings of history beyond its classical definition commonly found in most textbooks as well as in scholarly books and articles. The nature of history is explained on the basis of heated discussions among prominent historians and philosophers of history. After idealist and positivist conceptions of history are explained, postmodernism is described. What conditions gave rise to the emergence of postmodernism in the second half of the 20th century are briefly outlined. The article discusses the reasons for a lack of definition for the term postmodernism and then describes its basic features. How the postmodern perspective questions and challenges the legacy of the Enlightenment project and its assumptions is lucidly

explained. And then the following questions are answered: How did postmodernism challenge the discipline of history? What kinds of criticisms did postmodernism pose against the theory and practice of traditional history? How did modernist historians respond to these criticisms? What kind of effects did the postmodern discourse have on the discipline of history? Has postmodernism ever contributed to the discipline? When answering these questions, postmodernism, its confrontation with history, its criticisms against the traditional historical writing and its challenge to the epistemological foundations of the discipline of history are explained. Historians' reactions and counter-arguments against the postmodern criticisms are also handled in the article. Lastly, the implications of postmodernism for history education are discussed. What kind of history education the postmodern approach to the study of history requires in schools is discussed on the basis of the postmodernist discourse and arguments. How the history curriculum and instruction can be developed and implemented in schools in accordance with the postmodern approach to the study of the past is explained with examples.